

Nr 307.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande; given Stockholms slott den 29 april 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Janne Nilsson.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 29 april 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Nilsson anför efter gemensam beredning med cheferna för finans- och jordbruksdepartementen:

Vid behandlingen i riksdagens kamrar den 16 mars innevarande år av statsutskottets utlåtande nr 4, angående regleringen för budgetåret 1938/1939 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet, yttrade statsministern, att den ökade osäkerhet i det internationella läget, som framträtt efter statsverkspropositionens fram-

Bihang till riksdagens protokoll 1938. 1 saml. Nr 307.

1055 38 1

läggande, föranlett regeringen att undersöka, huruvida vissa ytterligare åtgärder till försvarsberedskapens omedelbara stärkande kunde vidtagas. Regeringen hade för avsikt att på grundval av denna undersökning hos årets riksdag hemställa, att ett avsevärt belopp anvisades för att efter regeringens bedömande användas för angivna ändamål. I avvaktan på detta förslag syntes lämpligen vissa punkter i statsutskottets utlåtande, vilka hänförde sig till föreliggande motioner om ökade anslag för krigsberedskapen, böra återremitteras till utskottet. Dylik återremiss blev också av kamrarna beslutad.

Ledningen av det utredningsarbete, som av statsministern vid nämnda tillfälle åsyftades, har omhänderhaft av chefen för försvarsstaben. Denne har nu i skrivelse den 25 april 1938 anmält, att han med särskild skrivelse samma dag överlämnade undersökning rörande åtgärder till försvarsberedskapens omedelbara stärkande, vilka med hänsyn till nu rådande läge syntes i främsta rummet böra vidtagas, jämte av dessa åtgärder betingade kostnader. Kostnaderna uppginge till cirka 61.6 miljoner kronor i nya eller tilläggsanslag, vartill komme tidigare anvisning å redan beslutade anslag av cirka 7.6 miljoner kronor.

I omförmälda särskilda skrivelse i ärendet har chefen för försvarsstaben dels närmare redogjort för de principer, vilka legat till grund för utredningsarbetets bedrivande och de olika medelskravens avvägande, dels ock angivit de särskilda poster, vilka enligt hans mening borde ingå i den till grund för förstärkningsanslagets beräkning liggande anslagsplanen. Beträffande var och en av de särskilda posterna har chefen för försvarsstaben därvid lämnat en närmare motivering för postens upptagande i planen ävensom för dess belopp.

Den föreliggande framställningen är till stora delar av den beskaffenhet, att det icke synes mig lämpligt att i vidare mån än som av det följande framgår redogöra för ärendets innebörd. Riksdagens vederbörande utskott torde därom böra erhålla ytterligare upplysningar genom de handlingar, som tillhandahållas utskottet.

Försvarsstabschefen har till en början anfört, att såsom grundval för den verkställda undersökningen tjänat vissa ärendet bilagda, från försvarsgrenscheferna införskaffade uppgifter. Dessutom hade jämväl samråd under hand ägt rum såväl med försvarsgrenscheferna som med ordföranden i rikskommisionen för ekonomisk försvarsberedskap. Vid angivandet av de särskilda posterna i anslagsplanen hade sådana behov medtagits, som försvarsstabschefen ansett vara mest trängande, och huvudsakligast sådana, som beräknades bliva kännbara, även om vårt land icke avspärrades från utländsk tillförsel. Vid behovens gradering hade hänsyn allenast tagits till vad som syntes för riksförsvaret i dess helhet viktigast, utan hänsyn till den proportion vid anslagsfördelningen mellan olika försvarsgrenar, som tillämpades beträffande de ordinarie anslagen. De i planen upptagna anskaffningarna avsåges i stort sett att vara begränsade till vad som kunde erhållas intill utgången av budgetåret 1938/1939.

De olika anslagsposterna hava av försvarsstabschefen indelats i fyra olika grupper, en grupp för gemensamma behov, en för armén, en för marinen och

en för flygvapnet. Såsom gemensamma behov har upptagits flertalet av de anslagsposter, som beröra markluftvärnets och luftbevakningens säkerställande, ehuru väl dessa poster i förvaltningshänseende till större delen äro hänförliga till armén. I anslutning till anslagsposternas framläggande har chefen för försvarsstaben framhållit, att de angivna beloppen endast finge betraktas såsom ungefärliga och tillkomna för att utgöra en allmän grund såväl för beräkandet av den totala storleken av de medel, vilka borde anslås för försvarsberedskapens omedelbara stärkande, som för detta totalbeloppss fördelning på olika ändamål.

De anslagsposter, som av chefen för försvarsstaben sålunda föreslagits skola ligga till grund för beräkningen av det erforderliga anslaget storlek, äro följande:

A. Gemensamma behov.

1. Luftvärnsautomatkanoner	kronor	3,332,000: —
2. Luftvärnsammunition	»	9,270,000: —
3. Fortifikatoriska anordningar för Stockholms luftvärn	»	100,000: —
4. Luftbevakningscentraler och luftbevakningens signalförbindelser	»	690,000: —
5. Särskilda mobiliseringsförberedelser inom försvarsstaben	»	20,000: —
	<u>Summa kronor</u>	<u>13,412,000: —</u>

B. Armén.

1. Viss ammunitionsanskaffning	kronor	450,000: —
2. Viss ammunitionsanskaffning	»	280,000: —
3. Signalmateriel	»	500,000: —
4. Optisk materiel	»	830,000: —
5. Viss för Gotlands försvar avsedd materiel	»	250,000: —
6. Motorfordon	»	270,000: —
7. Kulsprutepistoler	»	120,000: —
8. Sjukvårdsmateriel	»	1,000,000: —
9. Veterinärmateriel	»	50,000: —
10. Gasskyddsmateriel	»	1,400,000: —
11. Viss ingenjörmateriel	»	110,000: —
12. Drivmedelsförråd	»	240,000: —
13. Krigskartor	»	15,000: —
14. Verktyg m. m. för krigsindustrien	»	4,100,000: —
15. Anordnande av förrådslokaler	»	250,000: —
16. Luftskydd för arméns fabriker, verkstäder och förråd	»	200,000: —
17. Frivillig utbildning av luftvärnspersonal	»	100,000: —
18. Viss ammunitionsanskaffning	»	400,000: —
19. Granatkastarammunition	»	1,000,000: —
20. Kulsprutor och kulsprutegevär	»	600,000: —
21. Motorfordon till luftvärnsartilleriet	»	1,000,000: —
	<u>Summa kronor</u>	<u>13,165,000: —</u>

C. Marinen.*I. Flottan.*

1. Underhåll och modernisering av fartyg	kronor	4,200,000:—
2. Anskaffning av motortorpedbåtar	»	2,800,000:—
3. Konstruktionsritningar till nytt artillerifartyg	»	100,000:—
4. Påskyndat byggande av två kustundervattensbåtar	»	600,000:—
5. Hjälpfartygens utrustning	»	1,140,000:—
6. Luftskyddsanordningar	»	200,000:—
7. Gasskyddsmateriel	»	150,000:—

II. Kustartilleriet.

8. Stärkande av artilleriförsvaret å vissa platser	»	3,202,000:—
9. Artilleriammunition	»	750,000:—
10. Gasskyddsmateriel	»	100,000:—
11. Eldledningsutrustning m. m. för sjöfrontsbatterier	»	150,000:—
12. Kompletterande utrustning till rörliga haubitsbatterier	»	10,000:—
13. Minkabelanskaffning	»	50,000:—

III. Gemensamt.

14. Luftvärnsammunition	»	630,000:—
15. Maskinell utrustning för krigsindustrien	»	600,000:—
16. Minor	»	1,400,000:—
17. Artilleri-, torped-, radio-, minsvepnings- och nautisk materiel	»	3,000,000:—
18. Drivmedel	»	280,000:—
19. Sjukvårdsmateriel	»	100,000:—
Summa kronor		19,462,000:—

D. Flygvapnet.

1. Anskaffning av bomber	kronor	5,600,000:—
2. Reservdelar	»	1,140,000:—
3. Vissa anordningar å flygplan	»	1,340,000:—
4. Anordningar för stationstjänsten	»	670,000:—
5. Instrumentprovanläggningar	»	60,000:—
6. Anordnande av flygfält vid Roma kloster	»	140,000:—
7. Inköp av mark för flygfält vid Kvidinge	»	20,000:—
8. Gasskydds- och saneringsmateriel	»	190,000:—
9. Eldsläckningsmateriel	»	210,000:—
10. Luftskyddsanordningar	»	150,000:—
11. Påskyndad anskaffning av lätta bombplan m. m. ...	»	200,000:—
12. Drivmedel	»	3,480,000:—
13. Krigskartor	»	190,000:—
14. Utbildning av flygande personal	»	720,000:—
15. Viss apparatur för utbildningen	»	110,000:—
16. Verktyg m. m. för krigsindustrien	»	950,000:—

Kungl. Maj:ts proposition nr 307.

17. Speciell flygarbeklädnad	kronor	100,000: —
18. Eskaderradiostation	»	80,000: —
19. Ökade kostnader för anskaffning av torpedflygplan	»	1,500,000: —
20. Flygplan för strategisk spaning	»	6,200,000: —
	Summa kronor	23,050,000: —

En sammanställning av de sålunda av försvarsstabschefen framlagda anslagsposterna utvisar följande:

Gemensamma behov	kronor	13,412,000: —
Armén	»	13,165,000: —
Marinen	»	19,462,000: —
Flygvapnet	»	23,050,000: —
	Summa kronor	69,089,000: —

Till de principer, som av chefen för försvarsstaben lagts till grund vid avvägandet av de ändamål, vilka böra i första hand tillgodoses å den framlagda anslagsplanen, kan jag helt ansluta mig, liksom jag även anser, att de i planen upptagna särskilda anslagsposterna i stort sett äro lämpligt valda och avvägda såväl i anseende till deras ändamål som i fråga om beloppens storlek. Att i sistnämnda hänseende avkall eller minskningar måst göras i fråga om åtskilliga av försvarsgrenscheferna under ärendets förberedande skede gjorda framställningar, har med hänsyn till nödvändigheten att hålla anslagsbeloppet inom rimliga gränser naturligen icke kunnat undvikas. På det hela taget torde emellertid kunna sägas, att genom de föreslagna anskaffningarna i stort sett kan förverkligas vad man genom den ifrågavarande åtgärden velat ernå, nämligen en omedelbar och kraftig förstärkning av vår försvarsberedskap. En förutsättning är emellertid därvid, att, på sätt försvarsstabschefen andragit, den framlagda anslagsplanen får i främsta rummet betraktas som en grund för beräkningen av det erforderliga anslagsbeloppet och att det sålunda får ligga i Kungl. Maj:ts skön att vidtaga de jämkningar i de särskilda anslagsposternas storlek, som kunna komma att föränledas av fortsatta undersökningar och rön. Härvid kan naturligen också tänkas, att ett eller annat ändamål, som icke upptagits i anslagsplanen, kan finnas lämpligen böra tillgodoses. Jag anser mig dock kunna utgå ifrån att några större eller mera principiellt betydelsefulla ändringar i anslagsplanen icke skola behöva vidtagas.

Departements-
chefen.

Utöver det nu sagda föränleder den framlagda anslagsplanen icke andra erinringar från min sida än som i det följande beträffande vissa av de särskilda posterna kommer att anföras.

Å posten A. 1, som avser anskaffande av luftvärnsautomatkanoner, kan på sätt försvarsstabschefen påpekat tänkas uppstå en behållning, i den mån gävmiddel för luftvärnet eller särskilda medel för kraftverkens skyddande mot anfall från luften komma att stå till förfogande redan under nästkommande budgetår. Eventuellt uppstående dylik behållning lär i överensstämmelse med den av mig nyss hävdade principen kunna av Kungl. Maj:t

användas till försvarsberedskapens omedelbara stärkande i andra avseenden än som i anslagsplanen upptagits.

Posten A. 5 å 20,000 kronor avses enligt försvarsstabschefens förslag att ställas till hans förfogande för att organisera förberedandet och genomförandet av vissa före och vid mobilisering erforderliga åtgärder i fråga om kontroll, bevakning m. m. Ändamålets natur är sådan, att det enligt min mening kan ifrågasättas, huruvida detsamma lämpligen bör tillgodoses genom medel från det nu ifrågavarande anslaget. Åtskilliga skäl tala för att härför i stället borde anlitas de under fjärde huvudtiteln upptagna anslagen till extra utgifter, vilka därtill torde kunna lämna tillgång. Det lär därvid böra få ligga i Kungl. Maj:ts skön att lämna de särskilda föreskrifter med avseende å kontroll och revision rörande medlens användning, vilka med hänsyn till ändamålets speciella natur må befinnas påkallade.

I anslutning till anslagsposten B. 6, upptagande 270,000 kronor till motorfordon för armén, vill jag erinra om att framställningar om anskaffning av gasgeneratordrivna lastautomobiler för trängens behov under de senaste åren från skilda håll framlagts, vilka framställningar emellertid icke hittills kunnat föranleda till någon åtgärd. Sälunda framhöll inspektören för trängen i underdånig skrivelse den 12 januari 1937, hurusom den erforderliga utökningen av lastbilsbeståndet vid trängtrupperna på grund av 1936 års härordning skulle kunna tillgodoses genom anskaffning av generatorgasbilar. Skrivelsen, som gick ut på anskaffande av sammanlagt 64 dylika bilar för trängkårernas räkning, föranledde icke någon framställning till riksdagen från Kungl. Maj:ts sida. Emellertid gjordes genom en motion till 1937 års riksdag (nr 309 i andra kammaren) framställning om att riksdagen måtte anslå ett belopp av 534,000 kronor för att möjliggöra den av inspektören för trängen föreslagna anskaffningen. Vid motionens behandling anförde statsutskottet, att utskottet funne frågan om upprätthållande och utvecklande av generatorgasdrift vara av stort allmänt intresse och förtjänt av särskild uppmärksamhet. Utskottet erinrade också, att Kungl. Maj:t den 15 januari 1937 tillsatt en kommitté för att utreda detta spörsmål (1937 års gasgeneratorkommitté). Under uttalande av sin förvissning att kommittén utrustades med alla de hjälpmedel, som behövdes för att utredningen skulle på ett allsidigt och tillförlitligt sätt kunna verkställas, fann utskottet anledning icke då föreligga att tillstyrka riksdagen att på grund av motion anvisa medel för ändamålet. Motionen blev också av riksdagen på nämnda skäl avslagen.

I sitt den 9 december 1937 avgivna »delbetänkande med förslag angående generatorgassystemets användning för drift av motorfordon» har 1937 års gasgeneratorkommitté bland andra förslag även upptagit frågan om den berörda bilanskaffningen för trängtrupperna. Kommittén har därvid framhållit, att det för en skyndsam övergång till generatorgasdrift erfordrades, att en viss del av landets motorfordonspark funnes inrättad för sådan drift. Enligt kommitténs åsikt borde därvid i första hand armén med hänsyn till frågans betydelse ur försvarsberedskapssynpunkt genom anskaffning av generator-

gasdrivna motorfordon bidra till att främja generatorgassystemets utveckling. Kommittén hade icke ännu kunnat taga ställning till spörsmålet om anskaffningen av dylika bilar för arméns behov överhuvud taget. Däremot vore det för kommittén uppenbart, att generatorgasdriften lämpade sig för trängtrupperna, där också den största samlade erfarenheten på området funnes. Kommittén funne det därför önskvärt, att trängtrupperna i första hand tilldelades generatorgasdrivna motorfordon i den utsträckning, som inspektören för trängen föreslagit. Utöver dessa lastbilar borde även generatorgasdrivna traktorer med plog till ett antal av två för varje trängkår anskaffas. Kostnaden för de föreslagna anskaffningarna beräknade kommittén till cirka 10,000 kronor per bil och 13,500 kronor per traktor med plog eller tillhopa 748,000 kronor.

Gasgeneratorkommitténs berörda framställning har, efter remiss, genom utlåtande den 16 mars 1937 tillstyrkts av arméförvaltningens tygdepartement efter samråd med chefen för armén. Ärendet har sedermera överlämnats till chefen för försvarsstaben för yttrande, vilket emellertid ännu icke inkommit.

Det i anslagsplanen upptagna beloppet å 270,000 kronor till motorfordon för armén omfattar icke, enligt vad chefen för försvarsstaben meddelat, de nu omförmälda gasgeneratorbilarna utan avser huvudsakligen ökning av bilbeståndet på Gotland samt viss materiel för de motoriserade infanterikanförbanden ävensom för kavalleriets pansarbilförband. Enligt min mening är emellertid påskyndandet av anskaffningen av generatorgasdrivna lastbilar — icke minst med hänsyn till de möjligheter till övning i användandet av dylika bilar, som därigenom uppkomme — av en så utomordentlig betydelse för vårt lands allmänna försvarsberedskap, att den planerade anskaffningen av dylika bilar för trängens räkning helst borde åtminstone till någon del komma till stånd i nu förevarande sammanhang. Det torde sålunda böra tagas under närmare övervägande, huruvida icke det i anslagsplanen upptagna beloppet till motorfordon för armén borde ökas med exempelvis 160,000 kronor, varmed skulle kunna anskaffas fyra generatorgasdrivna lastautomobiler för varje trängkår. Någon inverkan på beredskapsanslagets slutsumma torde emellertid därav knappast behöva föranledas, då vissa besparingar lära vara att förutse beträffande en eller annan av de övriga posterna.

Beträffande anslagsposten B. 8 å 1,000,000 kronor till sjukvårdsmateriel för armén vill jag erinra därom, att arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse genom Kungl. Maj:ts beslut den 21 maj 1937 erhöi i uppdrag att verkställa utredning rörande omfattningen av den brist i arméns sjukvårdsutrustning, som komme att föreligga, sedan sjukvårdsmateriel anskaffats för de av 1936 års riksdag för motsvarande ändamål anvisade medlen, 500,000 kronor. I sin skrivelse den 10 september 1937 med medelsäskanden för lantförsvaret för budgetåret 1938/1939 anmälde arméförvaltningen, att sjukvårdsstyrelsen verkställt dylik utredning med angivande av sifferuppgifter och förslag till anslagsbeviljande, vilken den 30 augusti 1937 överlämnats till arméförvaltningen. Med hänsyn till den korta tid, som stått till buds för arméförvaltningen, hade det icke varit möjligt att taga ställning till denna anslagsfråga. Därtill komme,

att det av sjukvårdsstyrelsen framlagda förslaget syntes böra underkastas prövning av chefen för armén i denna hans egenskap. Sedan så skett och vederbörlig beredning av ärendet inom arméförvaltningen ägt rum, komme arméförvaltningen att framlägga ärendet till Kungl. Maj:ts prövning. I skrivelse den 7 oktober 1937 hemställde arméförvaltningen sedermera, att i avaktan på resultatet av den närmare prövningen av sjukvårdsstyrelsens utredning i statsverkspropositionen till 1938 års riksdag måtte för engångsanskaffning av sjukvårdsmateriel beräknas ett belopp av 1,500,000 kronor. Med hänsyn till det förberedande skick, i vilket ärendet befann sig, blev emellertid något anslag för ändamålet icke upptaget i statsverkspropositionen. Chefen för försvarsstaben har nu i sin skrivelse anmält, att utredningarna i ärendet ännu icke vore avslutade, men att de brister i fråga om sjukvårdsmateriel, vilka måste fyllas före mobilisering, såvitt nu kunde bedömas, uppginge till avsevärda belopp. Det i anslagsplanen upptagna beloppet 1,000,000 kronor avsågs till en första anskaffning av sådan materiel.

Beträffande anslagsposten B. 17 till frivillig utbildning av luftvärnspersonal torde böra erinras om att i årets statsverksproposition under anslaget till truppförbandens övningar å titel V: Vissa frivilliga övningar beräknats ett anslagsbelopp av 180,000 kronor, därav 37,000 kronor avsetts till understöd åt frivilliga luftvärnsorganisationer. Det har därvid förutsatts, att av sistnämnda belopp 25,000 kronor skulle komma att tilldelas Stockholms luftvärnsförening. Chefen för försvarsstaben har nu i sin skrivelse anført, att med de krav, som redan under budgetåret 1938/1939 komme att ställas på sådan frivillig utbildning, varom här vore fråga, det vore ofrånkomligt att avsevärt höja statsbidraget, om de luftvärnspjäser, som komme att stå till förfogande, skulle kunna nödortvigt betjänas. Det ökade anslagsbehovet uppskattade försvarsstabschefen, i likhet med chefen för armén, till 100,000 kronor. Till den uppfattning, åt vilken försvarsstabschefen sålunda givit uttryck, kan jag i huvudsak ansluta mig.

Anslagsposterna B. 18—21 intaga såtillvida en särställning bland de för armén upptagna anslagsposterna, att de icke avse anslag till nya ändamål utan allenast innebära ett tidigare anvisande av medel, som redan beslutats skola utgå för respektive ändamål, fastän under senare budgetår. Den med dessa anslagsposter till anskaffning under nästa budgetår föreslagna materielen finnes sålunda medtagen bland den materiel, som enligt fastställda planer skall anskaffas å det s. k. anslaget nr 2 till viss materielanskaffning under budgetåren 1939/1940—1945/1946. Det sammanlagda beloppet av vad som sålunda föreslås skola i förväg utgå redan under budgetåret 1938/1939 utgör 3,000,000 kronor.

I anslutning till framställningen om den nämnda framflyttningen av vissa medelsanvisningar har chefen för försvarsstaben i sin skrivelse anført, att beträffande övriga arméförvaltningens tygdepartement berörande materielanskaffningar å »anslaget nr 2» bemyndigande borde lämnas departementet att omedelbart föranstalta om denna materiels beställande. De för denna materiel

avsedda medlen borde såsom konsekvens härav anvisas redan under budgetåren 1939/1940 och 1940/1941, även om de enligt tidigare fastställd plan skolat utgå senare. Till denna försvarsstabschefens framställning anser jag mig böra lämna min anslutning. Den materielanskaffning, som sålunda skulle komma att koncentreras till de nämnda två budgetåren i stället för att fördelas på sju budgetår, är enligt de fastställda materielplanerna beräknad till ett kostnadsbelopp av sammanlagt 6,071,150 kronor. Därest riksdagen icke kommer att hava något att däremot erinra, kommer jag således att i annat sammanhang efter särskild framställning från tygdepartementet tillstyrka Kungl. Maj:t att lämna departementet det nämnda bemyndigandet i fråga om materielens beställande, därvid som förutsättning gäller, att de för anskaffningen i fråga erforderliga medlen komma att i sin helhet anvisas å riksstaten redan under budgetåren 1939/1940 och 1940/1941.

Beträffande anslagsposten C. 2, 2,800,000 kronor till anskaffning av motortorpedbåtar, har chefen för försvarsstaben i sin skrivelse påpekat, att bland 2. linjens fartyg nu inginge två motortorpedbåtar, men av så hög ålder och omodern konstruktion, att de näppeligen längre kunde anses besitta tillfredsställande stridsvärde. Då dylika fartyg enligt samstämmig uppfattning måste anses vara av värde i vårt försvarssystem, och då deras anskaffning kunde ske på kort tid, syntes det välbetänkt att omedelbart tillföra försvarsmakten det krafttillskott, som fyra dylika båtar utgjorde. Samma antal motortorpedbåtar hade av försvarsstabschefen upptagits under alternativ A i hans utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. Enligt marinförvaltningens beräkningar uppginge kostnaden per båt vid beställning av två stycken till 900,000 kronor, under det att vid samtidig beställning av fyra båtar kostnaden per båt reducerades till 700,000 kronor. — Det sålunda föreslagna anskaffandet av fyra motortorpedbåtar synes mig vara en angelägenhet av stor vikt, varför jag finner mig böra tillstyrka, att medel för en sådan anskaffning medräknas å anslagsplanen.

Med avseende å den i försvarsstabschefens skrivelse upptagna anslagsposten C. 3 till konstruktionsritningar till nytt artillerifartyg anser jag mig böra lämna en kortare redogörelse för frågan om flottans fartygstyper.

I anslutning till vissa i 1936 års försvarsproposition och sedermera i särskilda utskottets vid 1936 års riksdag utlåtande nr 1 gjorda uttalanden uppdrag Kungl. Maj:t genom beslut den 11 september 1936 åt dåvarande t. f. chefen för marinen, vice amiralen C. L. de Champs att — med beaktande av vad till statsrådsprotokollet för nämnda dag anförts och i enlighet med de närmare anvisningar, som departementschefen under utredningens gång komme att meddela — verkställa utredning angående frågan om ersättning av de för närvarande i kustflottan ingående Sverige-skeppen ävensom angående de i övrigt för flottan lämpligaste fartygstyperna.

Till fullföljande av nämnda uppdrag avlämnade chefen för marinen den 3 september 1937 »Utredning rörande flottans fartygstyper m. m.» (Statens off. utredn. 1937: 25). Denna utredning upptog dels en på längre sikt upp-

gjord plan för sjöstyrkornas organisation — avseende en väsentlig utökning av sjöstridskrafterna och med innebörd tillika, att kustflottan skulle indelas i en Östersjö- och en Västkustflotta m. m. — dels ock ett nybyggnadsprogram för flottan under en första byggnadsperiod omfattande de fem närmaste budgetåren. I detta nybyggnadsprogram ingingo, bland annat, tre pansarkryssare av närmare angiven typ (kustskepp) såsom led i Sverigeskeppens ersättande. Dessa fartyg beräknades draga en kostnad av, inklusive utredning, 34.6 miljoner kronor per styck enligt den år 1936 gällande prisnivån. De vid utredningens avlämnande gällande priserna lågo cirka 28 procent över denna nivå.

På sätt jag vid framläggandet av 1938 års statsverksproposition omnämnt, blev genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 oktober 1937 chefens för marinen nämnda utredning överlämnad till chefen för försvarsstaben med uppdrag för denne att efter det ytterligare utredningsarbete, som kunde finnas erforderligt, till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande i ärendet. Vid ärendets behandling i statsrådet sistnämnda dag anförde jag till statsrådsprotokollet, bland annat, att en närmare granskning av det av chefen för marinen framlagda byggnadsprogrammet gäve vid handen, att programmets genomförande på föreslaget sätt skulle innebära en icke oväsentlig utökning av det nuvarande fartygsbeståndet i kustflottan, i varje fall för den närmaste tiden efter den första byggnadsperiodens slut. Sålunda skulle år 1943, bland annat, kustflottans artillerifartygsbestånd komma att omfatta, förutom två av de nuvarande pansarskeppen, de tre nyssnämnda pansarkryssarna av typen kustskepp. Det framlagda byggnadsprogrammet syntes därför icke utan vidare kunna godtagas såsom svar på det spörsmål, som enligt försvarsbeslutet närmast skulle hänskjutas till särskild utredning, nämligen frågan om sättet för att genom ersättningsbyggnad bevara kustflottans slagkraft och taktiska användbarhet. Det syntes därför icke kunna undgås, att chefens för marinen förslag, för att kunna läggas till grund för ett statsmakternas ståndpunktstagande i ämnet, gjordes till föremål för överarbetning i angivna hänseende. På chefen för försvarsstaben borde ankomma att, på grundval av chefens för marinen utredning och det ytterligare material, som kunde anses erforderligt att för ändamålet införskaffa, undersöka de vägar som kunde förefinnas för att på ett ur det samlade försvarets synpunkt tillfredsställande sätt ernå vad som genom 1936 års försvarsbeslut i detta hänseende åsyftades, nämligen i stort sett ett bevarande av slagkraften och användbarheten hos flottan, sådan den för närvarande är sammansatt. Jag framhöll samtidigt, att det vid överarbetningen naturligen icke finge bortses från att åt de ekonomiska faktorerna måste inrymmas ett väsentligt inflytande.

Med skrivelse den 1 mars 1938 har chefen för försvarsstaben, till fullgörande av det honom genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 oktober 1937 lämnade uppdraget, inkommit med »Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m.» (Statens off. utredn. 1938: 9). I nämnda utredning hava med beaktande av de givna direktiven till närmare granskning upptagits fem olika alternativ till sammansättning av kustflottan. I det första av dessa alternativ, som benämnes »typutredningens reviderade förslag», har framlagts en flotttyp, som

med tillvaratagande av de väsentliga värdena i chefens för marinen utredning kunde anses närmast överensstämma med grundtanken i det lämnade uppdraget. Enligt detta alternativ skulle i kustflottan ingå, bland annat, fyra pansarkryssare av den av chefen för marinen föreslagna typen såsom ersättning för de nuvarande Sverige-skeppen.

De övriga alternativen — benämnda alternativ A, B, C och D — kunna i stora drag karakteriseras på följande sätt. Enligt alternativ A skulle i kustflottan ingå fyra stycken »kustförsvarsfartyg», bestyckade med 4 stycken 25 cm kanoner (förutom medelsvårt och lätt artilleri), försedda med skydd för fartygens vitala delar mot 20.3 cm projektiler och 250 kg pansarbomber vid fällning på höjder även över 3,000 meter, med betryggande flytbarhet vid torped- eller minträff samt med en maximifart av lägst 20 knop. Kostnaderna för kustförsvarsfartygen beräknades till 33.4 miljoner kronor per styck. Förutom de nämnda artillerifartygen, vilka avsåges skola ersätta Sverige-skeppen, skulle enligt detta alternativ i kustflottan ingå 1 (2) lätta kryssare, 8 jagare, 4 motortorpedbåtar, 10 undervattensbåtar, 8 vedettbåtar och minsvepare samt 2 moderfartyg. — I alternativ B hava kustförsvarsfartygen utbytts mot artillerifartyg av mindre typ och med så svag konstruktion beträffande skyddet, att försvarsverksamheten måste begränsas till skärgårdarna, »skärgårdsskepp». Priset för dessa har beräknats till 26.4 miljoner kronor per styck. Dessa skepp skulle vara bestyckade med 4 stycken 21 cm kanoner (förutom medelsvårt och lätt artilleri). Det minsta antal dylika fartyg, som erfordrades, vore enligt försvarsstabschefens mening 8. Utom de 8 skärgårdsskeppen skulle kustflottan enligt detta alternativ bestå av 9 kanonbåtar, 12 kustundervattensbåtar, 24 motortorpedbåtar, 4 vedettbåtar och minsvepare samt 4 moderfartyg. — Alternativ C innebär förslag till en av endast lätta fartyg sammansatt flotta, vars huvudfartyg skulle utgöras av lätta kryssare, bestyckade med 6 stycken 15 cm kanoner och 4 torpedtuber samt med en fart av 30 knop. Antalet dylika kryssare, vilka beräknades kosta 29.9 miljoner kronor per styck, borde vara 6. I övrigt skulle enligt detta alternativ i kustflottan ingå 12 jagare, 8 kustjagare, 15 undervattensbåtar, 4 minsvepare och 2 moderfartyg. — Vad slutligen beträffar alternativ D innebär detta likaledes en av lätta fartyg sammansatt flotta, men med ett huvudfartyg av mindre men snabbare typ än den i alternativ C ingående lätta kryssaren, nämligen torpedkryssaren. Denna har kostnadsberäknats till 13.6 miljoner kronor. Antalet dylika angives till 8. I övrigt skulle enligt detta alternativ i kustflottan ingå 16 jagare, 24 motortorpedbåtar, 15 undervattensbåtar, 4 minsvepare och 4 moderfartyg.

Vad beträffar de med de olika alternativen förenade kostnaderna har såsom jämförelsetal i utredningen framlagts den sammanlagda årskvoten för varje alternativ, beräknad till summan av de enskilda fartygens anskaffningskostnad, dividerad med respektive fartygstypers livslängd. Denna årskvot blir för »typutredningens reviderade förslag» 15.81 miljoner kronor, för alternativ A 13.58 miljoner kronor, för alternativ B 14.64 miljoner kronor, för alternativ C 20.55 miljoner kronor och för alternativ D 20.18 miljoner kronor.

Chefen för försvarsstaben har såsom sammanfattning av de av honom i utredningen framlagda synpunkterna anfört, att en lösning av typfrågan, som skulle innebära insättande av andra fartyg i de pansrade artillerifartygens ställe, icke kunde anses giva en ur ekonomisk eller organisatorisk synpunkt fördelaktig lösning av ersättningsbyggnadsproblemet. Däremot syntes utredningen visa, att en framkomlig väg för bevarandet i stort sett av flottans slagkraft och taktiska användbarhet, sådan den för närvarande är sammansatt, vore införandet antingen av ett annat fartyg, svagare i artilleri och skydd men snabbare (pansarkryssaren enligt typutredningens förslag), eller av en mindre artillerifartygstyp (kustförsvarsfartyget, alternativ A). Vid samtidigt beaktande av både effektivitets- och kostnadssynpunkterna har chefen för försvarsstaben ansett alternativ A innebära den ändamålsenligaste lösningen.

En ersättningsbyggnad enligt alternativ A skulle enligt försvarsstabschefens utredning under de närmaste fem budgetåren omfatta slutförande av två under byggnad varande jagare och 2 undervattensbåtar, nybyggnad av 2 kustförsvarsfartyg och 1 undervattensbåt, anskaffande av 4 motortorpedbåtar samt påbörjande av 1 moderfartyg och 2 undervattensbåtar. Kostnaderna skulle under den närmaste 5-årsperioden te sig på följande sätt:

	Miljoner kronor
Budgetåret 1938/1939	7.6 + orforderliga medel för förberedande konstruktionsarbeten.
» 1939/1940	19.21
» 1940/1941	18.28
» 1941/1942	17.79
» 1942/1943	17.79

Försvarsstabschefen har i sin utredning till prövning upptagit jämväl frågan, huruvida utgångspunkten för utredningen, nämligen vidmakthållandet av en flotta någorlunda motsvarande den i 1936 års försvarsbeslut upptagna, erbjuder den rationellaste utvägen att tillgodose de uppgifter inom försvaret, som enligt samma beslut åvila marinen. Enligt försvarsstabschefens mening läge det intet onaturligt i att det, såsom ock skett i det offentliga meningstytet, ifrågasattes, huruvida icke dessa uppgifter skulle kunna på ett effektivare och möjligen även ekonomiskt fördelaktigare sätt lösas genom en annan fördelning än den hittills tänkta mellan flotta, kustartilleri och eventuell flygstridskrafter. Detta spörsmål hade för bedömandet av flottans nu aktuella ersättningsbygge så stor betydelse, att försvarsstabschefen ansett sig böra upptaga detsamma till närmare undersökning.

Som arbetshypotes har vid denna undersökning uppställts artillerifartygens utbytande mot en utvidgning av kustartilleriet och dess uppgifter, eventuellt även med en ökning av vissa flygstridskrafter, jämte bibehållandet i huvudsak av en lätt flotta till ungefär samma omfattning som de lätta fartygen i alternativ A.

Engångskostnaderna för den för sådant fall behövliga utvidgningen av kustartilleriet hava i utredningen beräknats till sammanlagt 91.81 miljoner

kronor, vartill skulle komma kostnaden för anskaffande av ett eventuellt erforderligt spaningsflygförband.

På delvis i hemlig skrivelse närmare utvecklade skäl har försvarsstabschefen funnit sig icke kunna förorda genomförandet av den tanke, som legat till grund för sistnämnda undersökning, utan ansett sig böra lämna ett bestämt företräde åt en ersättningsbyggnad av nuvarande flotta på sätt i det föregående angivits.

För egen del finner jag de utredningar i typfrågan, som i och med chefens för marinen och försvarsstabschefens utlåtanden nu föreligga, utgöra ett i stort sett tillräckligt material för bedömning av spörsmålet om vilka fartygstyper, som lämpligen böra ifrågakomma då det gäller att genom ersättningsbyggnad bevara kustflottans slagkraft och taktiska användbarhet. Någon ytterligare utredning rörande den frågan synes mig sålunda — fränsett eventuella detaljspörsmål — knappast erforderlig. Då emellertid en ingående prövning bör ske med hänsyn såväl till de olika alternativen till flottans sammansättning som ock till den i detta sammanhang uppkomna frågan om andra åtgärder — bland annat i avseende på kustartilleriet — är jag icke beredd att framlägga förslag i ämnet i sådan tid, att de kunna bliva föremål för prövning av årets riksdag. Det synes mig icke heller vara av nöden att redan i år fatta definitiv ståndpunkt till frågan om flottans ersättningsbyggnad. De av myndigheterna framlagda förslagen förutsätta nämligen icke, att någon nybyggnad av fartyg utöver den som innefattas i 1936 års försvarsbeslut skall äga rum förrän under budgetåret 1939/1940, vadan frågan utan olägenhet ännu kan hållas öppen.

För att kunna igångsätta nybyggnad av artillerifartyg under sistnämnda budgetår måste emellertid ritnings- och konstruktionsarbetena redan dessförrinnan vara slutförda. Dylika arbeten beräknas för ett artillerifartyg draga en tid av ungefär ett år. För tids vinnande synes det därför angeläget, att medel ställas till förfogande redan för budgetåret 1938/1939 för utförande av dylika ritnings- och konstruktionsarbeten. I anslutning till den ståndpunkt försvarsstabschefen därutinnan intagit lära dessa arbeten i första hand böra avse ett artillerifartyg av i huvudsak den typ, som ingår i det av honom framlagda alternativet A, ett s. k. kustförsvarsfartyg.

De för konstruktionsarbetena i fråga erforderliga medlen beräknas uppgå till cirka 100,000 kronor. Enligt vad jag från marinförvaltningen inhämtat förefinnes emellertid å medel, som i samband med 1927 års flottbyggnadsbeslut ställts till förfogande för uppgörande av ritningar till pansarskepp m. m., en odisponerad behållning å cirka 45,000 kronor. Denna behållning synes böra i första hand användas för utförandet av konstruktionsarbetena å kustförsvarsfartyget. Det ytterligare belopp, som skulle erfordras för ändamålet, uppgår sålunda till 55,000 kronor.

Det nämnda beloppet, 55,000 kronor, synes mig med anledning av det anförda böra beräknas i anslagsplanen. Jag anser mig emellertid böra betona, att, såsom redan av det förut sagda framgår, någon slutlig ståndpunkt till frågan om flottans ersättningsbyggnad icke därigenom får anses vara fattad.

Vad därefter beträffar anslagsposten C. 4 å 600,000 kronor till påskyndat byggande av två kustundervattensbåtar är denna post såtillvida av samma natur som de förut omnämnda posterna B. 18—21, att icke heller denna post innefattar begäran om nya anslagsmedel utan endast ett framskjutande av en medelsanvisning, som enligt försvarsbeslutet skulle utgå under ett senare budgetår. I skrivelse den 10 mars 1938 har marinförvaltningen redan tidigare framlagt denna fråga för Kungl. Maj:ts prövning, därvid utgångspunkten huvudsakligen varit önskemålet att bereda en jämn sysselsättning åt Karlskrona örlogsvarv. Med det nu gällande ersättningsbyggnadsprogrammet kunde nämligen icke det arbetsbehov fyllas, som förefunnes för bibehållande av varvets hela arbetarstam längre än till omkring den 1 juli 1939. Med hänsyn till den tid, som för materielanskaffning måste föregå ett nytt nybyggnadsarbets påbörjande i verkstäderna, borde därför för att undvika avskedande av arbetare tillses, att något nytt arbete beordrades vid Karlskrona örlogsvarv före den 1 januari 1939. Härför kunde lämpligen komma i fråga de två undervattensbåtar, vilka enligt försvarsbeslutets ersättningsbyggnadsberäkningar skulle påbörjas under budgetåret 1940/1941. För dessa två båtar hade marinförvaltningen utarbetat projekt och kostnadsberäkningar. Ämbetsverket hade därvid valt en mindre typ än de senast byggda, av vilka en homogen division bleve färdigställd med de två nu under byggnad varande undervattensbåtarna. Denna mindre typ, kustundervattensbåt, vore avsedd att på sätt såväl chefen för marinen som chefen för försvarsstaben i samband med typutredningen föreslagit användas jämte undervattensbåtarna av nuvarande typ. En båt av denna typ beräknades av marinförvaltningen skola draga en kostnad av 3,000,000 kronor, alltså väsentligt mindre än de nu under byggnad varande undervattensbåtarna. Med hänsyn till arbetsförhållandena vid Karlskrona örlogsvarv vore det angeläget, att förberedelserna för kustundervattensbåtarnas byggande snarast igångsattes. Ett tidigare igångsättande av undervattensbåtbygge än riksdagen avsett vore av vikt även med hänsyn till att under åren 1941—1943 lokalstyrkornas undervattensbåtar minskades med sex stycken. — Chefen för försvarsstaben har i sin förevarande skrivelse anslutit sig till vad marinförvaltningen sålunda anfört och för ändamålet beräknat ett belopp av 600,000 kronor å anslagsplanen. För min del anser jag det icke minst ur försvarsberedskapssynpunkt vara synnerligen angeläget, att beståndet av undervattensbåtar hålles uppe, varför jag vill lämna min anslutning till det påskyndande av detta bygge, som här föreslås. Emot att byggandet får omfatta en annan och mindre typ än de senast byggda undervattensbåtarna torde intet vara att erinra.

Den under C. 8 upptagna anslagsposten å 3,202,000 kronor till stärkande av kustartilleriförsvaret å vissa platser innefattar bland annat förslag till anordnande av fasta batterier å vissa angivna platser, för vilket ändamål en del redan befintliga pjäser skulle dit förflyttas från annat håll. Därest det skulle anses lämpligare att i stället för att anordna fasta batterier å de angivna platserna vidtaga andra åtgärder i motsvarande syfte, gående ut på antingen anskaffning av ett modernt rörligt kanonbatteri samt effektivisering av viss

befintlig äldre armémateriel eller ock dylik effektivisering samt åtgärder i övrigt för ökad beredskap vid det artilleri, som avsåges för det omedelbara kustförsvaret, torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter erforderlig ytterligare utredning taga ställning härtill. — Utöver vad nu nämnts avses med den här ifrågavarande anslagsposten påbörjande av förflyttning till annan plats av visst till Vaxholms fästning hörande haubitsbatteri. Denna förflyttning anses komma att taga en tid av två år i anspråk, varför å anslagsplanen allenast beräknats hälften av den därför erforderliga kostnaden. Om den ifrågasatta förflyttningen vid den fortsatta prövningen finnes böra komma till stånd, lärers, på sätt försvarsstabschefen föreslagit, marinförvaltningen böra erhålla bemyndigande att redan innevarande år teckna för flyttningsarbetets genomförande m. m. erforderliga kontrakt.

Beträffande anslagsposten C. 10 till gasskyddsmateriel för kustartilleriet torde endast böra påpekas, att det här upptagna beloppet, 100,000 kronor, utgör ett tillägg till ett redan genom 1936 års försvarsbeslut avsett anslagsbelopp för samma ändamål.

I fråga om anslagsposten C. 17, innefattande ett belopp av 3,000,000 kronor till artilleri-, torped-, radio-, minsvepnings- och nautisk materiel för marinen, torde här böra framhållas, att posten i fråga avser att till en del fylla vissa brister i fråga om marinens tekniska utrustning, vilka av marinförvaltningen närmare utvecklats i dess skrivelser angående anslagsbehovet för budgetåret 1938/1939 men som av olika skäl endast delvis ansågos böra föranleda medelsäskanden i årets statsverksproposition. Bland materiel, vars anskaffande chefen för försvarsstaben avsett skola äga rum inom denna anslagspost, märkas dels en dynamometer för kontroll och justering av 53 cm torpeder vid torpedverkstaden i Karlskrona dels ock en undervattenstub för impulsskjutning av dylika torpeder. Bägge dessa anskaffningar funnos upptagna i marinförvaltningens medelsäskanden för nästa budgetår. Vidare avses viss materiel för kustsignalväsendet ävensom militärfylampor skola anskaffas för dessa anslagsmedel. Hit hör också ett belopp om 85,000 kronor såsom tillägg till det redan förut för budgetåret 1938/1939 anvisade anslaget till ersättningsbyggnad av kustartilleriets båtmateriel. För revidering av vissa sjökort, för vilket ändamål redan anvisats ett anslag av 5,000 kronor för nästa budgetår, avses att å förevarande anslagspost taga i anspråk ytterligare 10,000 kronor. En mindre summa för anskaffning av s. k. igenkänningssignalmateriel har likaledes avsetts skola utgå från denna anslagspost. Anslagspostens huvuddel har emellertid avsetts för komplettering av utrustningsbehovet av artilleriammunition ävensom för anskaffning av radiomateriel, minsvepningsmateriel och motmedel mot undervattensbåtar.

I anslutning till behandlingen av de för marinen avsedda anslagsposterna i planen har chefen för försvarsstaben meddelat, att det av marinförvaltningen under ärendets behandling framhållits vara synnerligen betydelsefullt, att den del av materielanskaffningen för kustartilleriet, vilken enligt 1936 års försvarsbeslut skulle genomföras under 10-årsperioden 1936/1937—1945/1946 men ännu ej påbörjats, enär medel för densamma planenligt ej

skulle anvisas förrän under 10-årsperiodens senare skede, genomfördes snarast möjligt. Härför erfordrades icke anvisande av särskilda medel för budgetåret 1938/1939 utan endast bemyndigande för ämbetsverket att avsluta leveranskontrakt för anskaffningens planerliga genomförande. För anskaffningens genomförande erforderliga medel kunde i vanlig ordning äskas av marinförvaltningen att beviljas av nästkommande års riksdag. — I vad marinförvaltningen sålunda anfört har chefen för försvarsstaben ansett sig böra instämma. I anslutning härtill vill jag erinra därom, att de i försvarsbeslutet beräknade kostnaderna för materielanskaffning för kustartilleriet uppgå till sammanlagt 12,099,000 kronor. Inberäknat vad som av årets riksdag redan anvisats för nästa budgetår hava av nämnda belopp redan utgått sammanlagt 8,060,000 kronor. Vad som återstår att anvisa utgör således (12,099,000 — 8,060,000 =) 4,039,000 kronor. I likhet med marinförvaltningen och chefen för försvarsstaben anser även jag, att det vore av stor betydelse ur försvarsberedskapssynpunkt, om den materiel, som åsyftas med dessa anslagsmedel, kunde anskaffas snarast möjligt. Därest ingen erinran däremot förspörjes från riksdagens sida, kommer jag därför — i likhet med vad jag förut anfört i fråga om viss tygmateriel för armén — att efter framställning i vederbörlig ordning tillstyrka, att marinförvaltningen bemyndigas att redan innevarande år träffa de avtal om leverans av ifrågavarande materiel, som finnas erforderliga, därvid som förutsättning gäller att anslagsmedlen härför komma att i sin helhet bliva tillgängliga redan under budgetåren 1939/1940 och 1940/1941.

Den under D. 1 upptagna anslagsposten å 5,600,000 kronor till bomber för flygvapnet utgör till viss del, nämligen 1,900,000 kronor, endast ett framskjutande av materielanskaffning, som innefattas i 1936 års försvarsbeslut men som enligt dess beräkningar skolat ske senare än under budgetåret 1938/1939. Övrig del av anslagsposten, 3,700,000 kronor, utgöres däremot av medel, som ansetts erforderliga för bombanskaffning utöver vad i försvarsbeslutet beräknats. Dock avses ett mindre belopp, nämligen 220,000 kronor, att användas för förråd för bombernas uppläggande.

Under anslagsposten D. 3, vissa anordningar å flygplan, å 1,340,000 kronor har chefen för försvarsstaben upptagit ett antal mindre poster, omfattande anordningar och utrustning av teknisk natur för att trygga flygverksamheten samt för att öka bombförbandens stridsvärde. För dessa anordningar, vilka kommit i användning först under senare år, hava medel icke beräknats i 1936 års försvarsordning.

Anslagsposten D. 4 å 670,000 kronor hänför sig till särskild utrustning, som anses erforderlig för att flygmaterielen under fältmässiga förhållanden, d. v. s. utan omedelbar tillgång till hangarer och verkstäder, skall kunna handhavas på lämpligt sätt med hänsyn till såväl flygsäkerhet som beredskap. Exempelvis erfordras anordningar för att starta motorerna, för uppvärmning av motorer och olja samt för att befria flygkroppar och vingar från is och snö m. m.

Den under D. 6 upptagna anslagsposten till anordnande av flygfält vid Roma kloster på Gotland berör ett spørsmål, som redan förut vid ett par tillfällen av flygmyndigheterna framlagts för Kungl. Maj:ts prövning. Till en början upptogs frågan av chefen för flygvapnet och flygförvaltningen i underdånig skrivelse den 22 januari 1937, däri anfördes, att då flygverksamheten över och kring Gotland med sannolikhet komme att taga sin början redan före ett krigsutbrott, vissa landningsplatser måste kunna användas vid behov utan att särskilda förberedelser dessförinnan behöfve vidtagas. Landningsplatserna vid Färösund och Visborgs slätt, vilka enligt 1936 års försvarsbeslut skulle iordningställas, vore därvid icke tillräckliga. Minst en landningsplats vore därutöver erforderlig, vilken med hänsyn till anfallsrisk från sjön helst borde givas ett från kusten i möjligaste mån undandraget läge. Verkställda undersökningar hade givit vid handen, att lämplig landningsplats skulle kunna anordnas vid Roma kloster. Flygmyndigheterna ansåge ur flygvapnets synpunkt synnerligen angeläget, att ett flygfält därstädes snarast anlades. Ett av flygförvaltningen utarbetat kostnadsförslag utvisade, att sammanlagda kostnaden för flygfältets iordningställande uppginge till 237,500 kronor. Som Roma kungsgård, å vars mark det tilltänkta fältet skulle ligga, förvaltades av domänstyrelsen, borde kungsgården — med undantag av två utmarker om tillhoppa cirka 90 hektar samt av vissa närmare angivna områden innehållande byggnadsminnesmärken och fornlämningar — överlämnas till flygvapnets förvaltning. Den areal, som sålunda borde överlämnas, utgjorde cirka 460 hektar, varav emellertid för flygfältet erfordrades endast cirka 165 hektar. Återstående 295 hektar vore det flygförvaltningens avsikt att fortsättningsvis utarrendera. Vad beträffade områdena med byggnadsminnesmärken och fornlämningar — å en ärendet bilagd karta utmärkta med röd färgstreckning — borde dessa överflyttas till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens förvaltning. Flygmyndigheterna hemställde således, att Roma kungsgård — med nyss angivna undantag — måtte överföras från domänverkets till flygvapnets vård och förvaltning, mot att domänfonden nedskreves med ett mot den överflyttade fastighetens värde svarande belopp.

I yttrande över nämnda framställning den 25 januari 1937 tillstyrkte dåvarande t. f. chefen för försvarsstaben bifall till densamma.

Domänstyrelsen anförde i yttrande över framställningen samma den 25 januari 1937, att därest ifrågavarande egendom, $3\frac{5}{8}$ mantal Roma klostrets kungsgård i Roma socken, på sätt i ärendet ifrågasatts funnes böra disponeras för anordnande av landningsfält för flygplan, styrelsen i likhet med flygförvaltningen ansåge, att hela egendomens hemskitte, vilket tidigare disponerats i en arrendelott, borde överflyttas till flygvapnets förvaltning. Styrelsen instämde sålunda i flygförvaltningens hemställan, att ifrågavarande kronoegendom med undantag av de båda till egendomen hörande utmarks-skiftena, benämnda Gurpeskogen och Klosterängen, skulle överflyttas till flygförvaltningen. Det syntes vara lämpligt, att i likhet med vad i dylika fall plägade föreskrivas, bestämmelse infördes därom, att flygförvaltningen inträdde i de rättigheter och skyldigheter, Kungl. Maj:t och kronan ägde till

nyttjanderättshavarna å egendomen. Vidare borde domänstyrelsen förbehållas rätt att utsyna och försälja den skog å de till överflyttande till flygförvaltningen ifrågasatta områdena, som med anledning av flygfältsanläggningen måste avverkas.

Slutligen hemställde riksantikvarien i yttrande i ärendet likaledes den 25 januari 1937 på närmare anförda skäl, att i samband med överflyttande av kungsgårdens förvaltning det forna klosterområdet med klosterkyrkans ruiner samt lämpligt omgivande markområde till den omfattning, varom närmare överenskommelse finge träffas mellan akademien och flygförvaltningen, måtte såsom kulturhistoriskt minnesmärke ställas under vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens förvaltning.

Flygmyndigheternas nyssberörda framställning har hittills icke föranlett till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Emellertid upptog flygförvaltningen ånyo förevarande fråga i sin skrivelse den 31 augusti 1937 angående anslag till byggnadsändamål m. m. för flygvapnet för budgetåret 1938/1939, i det att ämbetsverket dels hemställde om ett anslag av 37,500 kronor till anordnande av ett flygfält å Roma kungsgård, dels upprepade sin hemställan, att kungsgården — med angivna undantag — måtte överföras till flygvapnets förvaltning. Frågan blev emellertid icke upptagen i statsverkspropositionen till årets riksdag.

Chefen för försvarsstaben har nu i en föreliggande skrivelse bifogad, till chefen för försvarsdepartementet ställd promemoria framlagt ytterligare synpunkter på frågan och därvid, bland annat, framhållit angelägenheten av att ett landningsfält på Gotland snabbt iordningställdes. Roma kloster vore den enda plats där detta kunde ske. Därest inom den närmaste tiden ett civilt flygfält anordnades vid Visby, kunde detta fält fylla även militära behov. I sådant fall föreläge icke anledning att genom planering förbättra flygfältet å Visborgs slätt. De medel, 100,000 kronor, som för detta ändamål avsetts av det av årets riksdag för budgetåret 1938/1939 beviljade reservationsanslaget till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m., behövde alltså icke tagas i anspråk härför. Det syntes då lämpligt, att nämnda medel disponerades för anläggning av flygfältet vid Roma. I sin föreliggande skrivelse har chefen för försvarsstaben därför föreslagit, dels att 140,000 kronor beräknades å anslagsplanen för anläggning av militärt flygfält vid Roma kloster och dels att de för flygfältsarbeten å Visborgs slätt för nästkommande budgetår avsedda anslagsmedlen i stället måtte få disponeras för anläggningen av flygfältet vid Roma kloster.

För egen del finner jag mig efter den utredning, som numera förebragts rörande behovet av att ett reservlandningsfält i de inre delarna av Gotland snarast möjligt anordnas, böra tillstyrka, att ett dylikt flygfält anlägges vid Roma kloster i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget. Kostnaderna för fältets anordnande, vilka beräknats uppgå till cirka 240,000 kronor, torde, i anslutning till vad chefen för försvarsstaben föreslagit, till ett belopp av 120,000 kronor få finansieras genom att för ändamålet användas de medel, 100,000 kronor jämte 20 procent förhöjning därå, som i planen för reser-

vationsanslaget till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. för budgetåret 1938/1939 avsetts för flygfältsarbeten å Visborgs slätt men som vid den planerade tillkomsten av ett civilt flygfält vid Visby måste anses mindre behövliga. Återstoden eller 120,000 kronor torde böra beräknas å den föreliggande anslagsplanen. Förutsättningen för förslaget genomförande läser emellertid vara, att Roma klostrets kungsgård, på sätt flygmyndigheterna tidigare föreslagit, med undantag för de nämnda utmarksskiftena, överlämnas från domänverkets till flygvapnets förvaltning. Överflyttandet torde böra ske å tid, som må mellan domänstyrelsen och flygförvaltningen närmare överenskommas, och i enlighet med de villkor som angivits i domänstyrelsens berörda yttrande den 25 januari 1937. Medgivande härtill torde i förevarande sammanhang böra inhämtas av riksdagen. Jag förutsätter därvid, att den del av egendomen, som är att betrakta som kulturhistoriskt minnesmärke, sedermera må, efter gemensam framställning från flygförvaltningen och riksantikvariern, avskiljas till att förvaltas av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Vad därefter beträffar anslagsposten D. 7 för inköp av mark till flygfält vid Kvidinge, vill jag erinra om att flygförvaltningen i sin skrivelse den 31 augusti 1937 angående anslag till byggnadsändamål m. m. för flygvapnet för budgetåret 1938/1939 jämväl hemställde om ett belopp av 38,000 kronor för anordnande av ett reservflygfält vid Kvidinge för flygkrigsskolans räkning. Framställningen i fråga upptogs emellertid icke i årets statsverksproposition. Chefen för försvarsstaben har nu i sin förevarande skrivelse anfört, att det ur försvarsberedskapssynpunkt föreläge behov av ett ökat antal permanenta flygfält i Skåne. Till följd av den ökade utbildningsverksamheten hade det vidare blivit nödvändigt att förlägga viss del av flygkrigsskolans utbildning till ett vid Kvidinge förhyrt flygfält. Åtgärder borde därför nu vidtagas för att fältet vid Kvidinge måtte kunna anordnas såsom permanent flygfält. Kostnaderna för inköp av den till flygfält redan iordningställda marken beräknades till 20,000 kronor, vilket belopp upptagits i anslagsplanen. — Att det ifrågavarande flygfältet är behövt för flygvapnets räkning, synes mig vara ådagalagt. Huruvida medel för förvärvande av detsamma böra anvisas å förevarande anslag, synes mig däremot mera tvivelaktigt, då den försvarsberedskap som fältets existens innebär läser vara för handen i samma mån, även om det såsom för närvarande är fallet förhyres. Frågan om förvärvet av fältet synes mig därför snarare böra upptagas till prövning i samband med flygvapnets anslagsbehov för budgetåret 1939/1940.

I fråga om anslagsposten D. 9 till eldsläckningsmateriel för flygvapnet torde böra erinras om att flygförvaltningen i sin skrivelse den 31 augusti 1937 angående flygvapnets medelsbehov för budgetåret 1938/1939 hemställde om ett anslag av 225,000 kronor till modernisering och utökning av flygvapnets eldsläckningsmateriel. Framställningen motiverades med att en undersökning vid trupperförbanden (flygverkstäderna) givit vid handen, att med hänsyn till den synnerligen dyrbara materielen och den överhängande faran för människoliv eldsläckningsberedskapen måste snarast möjligt utökas och moderniseras. Med nuvarande anordningar vore det uteslutet att med utsikt

till framgång kunna bekämpa en uppstående eldsvåda, till dess att kommunal brandkår kunde komma till bistånd. För nödvändig komplettering av förbandens eldsläckningsmateriel erfordrades ett belopp, specificerat för de särskilda förbanden, om sammanlagt 265,000 kronor. Av detta belopp syntes kostnaderna för anskaffning av eldsläckningsmateriel vid Värmlands flygflottilj och övningsplatsen i Boden tills vidare kunna anstå, vadan anslagsbehovet bleve 225,000 kronor. — Chefen för flygvapnet har nu i den framlagda anslagsplanen för eldsläckningsmateriel upptagit ett belopp av 210,000 kronor. — För egen del finner jag det kunna sättas i fråga, huruvida det ifrågavarande ändamålet är att hänföra till sådan krigsberedskap, som med det förevarande beredskapsanslaget närmast avses. Att anskaffningen av materielen i fråga är en angelägenhet av vikt, är emellertid otvivelaktigt. Frågan om anskaffningen bör äga rum i förevarande ordning torde böra närmare prövas i ett senare sammanhang, därvid också det för ändamålet erforderliga beloppets storlek torde komma under närmare prövning. Emot att det av försvarsstabschefen föreslagna beloppet medräknas å anslagsplanen torde emellertid intet vara att erinra.

Vad beträffar den under D. 11 upptagna anslagsposten å 200,000 kronor avses av densamma 100,000 kronor för åstadkommande av ett snabbare fullföljande av materielanskaffningen till den första lätta bombflottiljen, vilken blivit fördröjd genom att det tidigare ansetts nödvändigt att ur arbetsförsörjningssynpunkt förlägga en del av tillverkningen till centrala flygverkstaden å Malmen. Återstående 100,000 kronor av denna anslagspost avse forcering av leveranser av radiomateriel, vilken ansetts nödvändig av den anledningen, att vissa flygplan kunnat levereras tidigare än ursprungligen kunnat bedömas.

I fråga om posten D. 12 å 3,480,000 kronor till drivmedel för flygvapnet torde här böra anmärkas, att den övervägande huvuddelen av anslagsposten givetvis avser inköp av flytande bränsle men att däri också medräknats kostnaderna för inköp av bensinfat ävensom för tankanläggningar å vissa platser.

I anslutning till posten D. 14 å 720,000 kronor till utbildning av flygande personal har chefen för försvarsstaben i sin skrivelse anfört, att ehuru nu ifrågavarande beredskapsmedel i första hand borde avses för anskaffning av materiel, varå brister förefunnnes, det med hänsyn till de speciella förhållanden, som förelåge vid flygvapnet, vore nödvändigt att här upptaga vissa medel för särskild utbildning av flygvapnets personal. Denna utbildning omfattade dels utbildning i förande av de nytillkommande bombplanen och jaktplanen, dels viss utbildning till krigsberedskapens höjande. Av de av försvarsstabschefen under denna post upptagna medlen avses, enligt vad jag under hand inhämtat, cirka 155,000 kronor till förstärkning av anslaget till flygvapnets övningar och cirka 465,000 kronor till förstärkning av anslaget till underhåll av flygmateriel. Återstoden eller 100,000 kronor avses till förstärkning av anslaget till vapen och ammunition i och för anskaffning av viss övningsmateriel. — För min del anser jag mig kunna biträda försvarsstabschefens hemställan om att de ifrågavarande förstärkningsanslagen upptagas å anslagsplanen.

Anslagsposten D. 17 å 100,000 kronor till speciell flygarbeklädnad innebär

allenast en tidigare anvisning av medel, som för ändamålet beräknats skola utgå under senare budgetår.

Anslagsposten D. 18 å 80,000 kronor till en eskaderradiostation upptager likaledes medel, som redan beräknats skola utgå å flygvapnets materielanslag men som nu av närmare angivna skäl föreslås att anvisas tidigare än som ursprungligen avsetts.

Vad beträffar anslagsposten D. 19 å 1,500,000 kronor till ökade kostnader för anskaffning av torpedflygplan har chefen för försvarsstaben erinrat, att flygförvaltningen i sin skrivelse den 21 februari 1938 angående fullföljande av 1936 års materielplan -- vilken skrivelse låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 149 till årets riksdag angående beställning av viss flygmateriel för leverans under budgetåren 1939/1940—1942/1943 — beräknat kostnaderna för marinflygflottiljens materiel till cirka 10,200,000 kronor. Dessa kostnadsberäkningar hade varit grundade på vissa offerter avseende enmotoriga torpedplan. Flygförvaltningen hade emellertid samtidigt anmält, att ämbetsverket icke vore berett att framlägga förslag till anskaffning, förrän vissa sedan någon tid pågående förhandlingar angående lämplig typ blivit slutförda. Vid dessa förhandlingar hade sedermera från marint håll gjorts gällande, att tvåmotoriga torpedplan borde anskaffas för marinflygflottiljen i stället för enmotoriga. Undersökningarna om vilken flygplantyp, som i så fall skulle komma i fråga, ävensom rörande de ekonomiska förutsättningarna för en dylik omläggning av anskaffningsplanen påginge alltjämt. Innan dessa undersökningar blivit slutförda, vore flygförvaltningen icke i stånd att angiva, huruvida anskaffning av ett för marinen godtagbart, lämpligt torpedflygplan kunde ske inom den av flygförvaltningen preliminärt angivna kostnadsramen. — Chefen för försvarsstaben har för egen del i sin skrivelse anfört, att med hänsyn till den betydelse, som en snar anskaffning av torpedplan skulle komma att hava för flottans försvarsberedskap, det syntes lämpligt att av här ifrågavarande medel för försvarsberedskapens höjande reserverades 1,500,000 kronor för att bestrida de ökade kostnader utöver tidigare beräknade 10,200,000 kronor, som anskaffningen av en del tvåmotoriga torpedflygplan eventuellt kunde komma att medföra. -- För egen del vill jag erinra därom, att nyanskaffningen av flygplan för marinflygflottiljen enligt gällande, av Kungl. Maj:t fastställd materielplan icke skall äga rum förrän efter utgången av budgetåret 1938/1939. Den här föreliggande framställningen avser således, enligt vad under hand lämnade upplysningar närmare givit vid handen, icke blott en eventuell övergång från enmotoriga till tvåmotoriga torpedplan för en del av flottiljen utan även ett framskjutande till tiden av flygplananskaffningen såtillvida, att dels vissa förskottsmedel å leveransen beräknas bliva erforderliga redan under budgetåret 1938/1939 och dels några plan av den nya typen skulle kunna levereras redan under samma budgetår i och för provning av torpeder. Härför kunde beräknas under budgetåret åtgå det belopp av 1,500,000 kronor, som av chefen för försvarsstaben upptagits i anslagsplanen. Anslagsposten i fråga synes därför närmast vara att hänföra till den typ av poster, som innebär ett tidigare anvisande av medel än som ursprungligen beräknats. Samtidigt avser emellertid framställningen att

möjliggöra en eventuell övergång från enmotoriga till tvåmotoriga plan för marinflygflottiljen, en åtgärd som beräknats medföra en förhöjning av den för flottiljen beräknade totala anskaffningskostnaden från 10,200,000 kronor till 11,700,000 kronor. Rörande frågan härom lärer det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter utredningarnas slutförande fatta beslut. Emot det föreslagna framskjutandet av materielens leverans lärer under alla förhållanden intet vara att erinra. Härav betingade ändringar i den fastställda materielplanen lära sedermera, efter förslag av flygförvaltningen, böra vidtagas.

Den sista anslagsposten, D. 20, å 6,200,000 kronor avser dels att möjliggöra en tidigare anskaffning än som enligt föreliggande materielplan beräknats av vissa för arméflygflottiljen avsedda spaningsflygplan, dels att giva dessa plan en annan och effektivare konstruktion än som hittills varit avsikten. De närmare synpunkterna på denna fråga hava utvecklats i en särskild, till försvarsstabschefens skrivelse fogad promemoria. Anskaffningen av dessa plan har av flygförvaltningen beräknats draga en kostnad av 6,200,000 kronor. Häri hava emellertid tullkostnader icke inräknats. Då dessa kunna beräknas uppgå till cirka 800,000 kronor, skulle den sammanlagda anskaffningskostnaden komma att uppgå till 7,000,000 kronor. Av nämnda belopp kunna omkring 1,900,000 kronor beräknas utgöra en tidigare anvisning av medel, som enligt försvarsbeslutets beräkningar skolat utgå för ett motsvarande antal flygplan under senare budgetår. Återstoden eller 5,100,000 kronor utgör således den merkostnad, som skulle bliva en följd av den föreslagna övergången till en annan flygplantyp. Jag finner mig för min del med hänsyn till den avsevärt ökade försvarsberedskap, som den föreslagna åtgärden skulle medföra, böra tillstyrka att densamma kommer till genomförande. I anslagsplanen torde fördenskull böra för ändamålet beräknas ett belopp av 7,000,000 kronor, en summa som av nyssnämnda anledning med 800,000 kronor överstiger det i försvarsstabschefens anslagsplan angivna beloppet.

Vad sålunda av mig anförts i fråga om vissa av de särskilda anslagsposterna i försvarsstabschefens plan giver vid handen, att jag anser planen i fråga böra i stort sett läggas till grund för beräkningen av det anslag till försvarsberedskapens omedelbara stärkande, om vars anvisande för budgetåret 1938/1939 jag ämnar föreslå Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga förslag. På grund av den höjning å 800,000 kronor av den sist omnämnda anslagsposten, som jag av anförda skäl räknat med, och då ett anslag av denna natur icke lärer böra beräknas annat än i ett på lämpligt sätt avrundat tal, lärer anslaget i fråga, å vilket försvarsstabschefen beräknat utgifter till ett sammanlagt belopp av 69,089,000 kronor, lämpligen böra bestämmas till en avrundad summa av 70,000,000 kronor.

Beträffande anslagets disponerande för de olika ändamål, som därmed avses skola tillgodoses, lärer det böra ankomma på Kungl. Maj:t att, efter framställningar i vanlig ordning från vederbörande försvarsgrens förvaltningsmyndighet, därom fatta beslut i huvudsaklig överensstämmelse med vad förut anförts.

Anslaget torde böra såsom reservationsanslag anvisas å riksstatens fjärde huvudtitel för nästkommande budgetår och där upptagas under rubriken G. Gemensamma anslag. I förvaltnings- och redovisningshänseende lär anslaget lämpligen böra omhänderhavas av en enda myndighet, vilken i så fall torde böra vara arméförvaltningens civila departement.

Med avseende å sättet för täckandet av förevarande anslagsäskande har chefen för finansdepartementet meddelat följande:

För det extraordinära anslagsäskande, som nu framläggas, kan utrymme tydligen icke beredas inom ramen av förut beräknade inkomster. Omständigheterna göra det naturligt att överväga åtgärder av engångsnatur, varigenom åtminstone den väsentliga delen av kostnadsökningen omedelbart täckes av skatteinkomster. Någon ny skatteform, med karaktär av värnskatt, behöver därför icke anlitas. I anknytning till de skatteformer, som för närvarande bestå, synes det vara möjligt att erhålla det behöfliga inkomstbeloppet. Ökade bidrag torde därvid få lämnas såväl av enskilda inkomsttagare som av förmögenhetsägare och bolag. Frågan om den närmare utformningen av denna beskattning kommer att anmälas i samband med den sedvanliga förnyade inkomstberäkningen för nästa budgetår.

Under återopande av vad i det föregående anförts och med framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen torde kunna avlåtas utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tiden gått till ända, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till försvarsberedskapens omedelbara stärkande å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1938/1939 anvisa ett reservationsanslag av 70,000,000 kronor,

dels och medgiva, att fastigheten 3⁵/₈ mantal Roma klostern kungsgård i Roma socken å Gotland, med undantag av två till egendomen hörande utmarksskiften benämnda Gurpeskogen och Klosterängen, må på de av domänstyrelsen i yttrande den 25 januari 1937 föreslagna villkor överflyttas från domänverkets till flygvapnets förvaltning å tid, som må genom överenskommelse mellan domänstyrelsen och flygförvaltningen närmare bestämmas.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla.

Ur protokollet:

Alf Ewerlöf.
